

196
X
6349
B-93
ЛР
2449
Проф. Г. Висоцький.

ЛІСНИЦТВО Й ГЕОГРАФІЯ.

Prof. G. Wysozky. Forstwirtschaft und Geographie.

Ліс є складний соціальний організм, що подібно до кожного живого організму, залежить безпосередньо від умов свого життєвого середовища. Це життєве середовище складається з фізико-хімічних умов того місця, де він росте, та з біологічних умов живого оточення, яке утворюється в значній мірі самим лісом. Обидва ці відділи одного середовища мають взаємний зв'язок. Неживе повітряно-мінеральне середовище з його фізичними й хімічними амінами, крім безпосереднього впливу на живе рослинне вкриття (з'окрема на ліс), в великій мірі впливає й на всю сукупність біологічного середовища, де росте ліс, наприклад, на нижчу флору та фауну ґрунту, від якої залежать деякі хімічні процеси ґрунтотворення (перевага грибно́ї або бактеріальної флори) й самий ріст ліса (автотрофний і симбіотрофний). Рівно ж це біологічне середовище, впливаючи отак на ґрунт, вмішується в загальні фізико-хімічні процеси, так чи інакше змінюючи їхній напрям (вплив органічних продуктів розкладу на процеси вивітрювання то що). Нарешті й сам ліс своєю густою запоною, своїм мертвим вкриттям від органічного відпада й самою річиною цього відпада впливає, так на біологічне, як і на загальне фізико-хімічне, мінерально-повітряне середовище своє. Маємо замкнуте коло взаємних впливів, але в цьому колі основні фактори фізико-географічного середовища є головні вихідні напрямителі всього народження (епігенезу).

Отже, я гадаю, було б правильно попередження про ліс (взагалі про вкриття) подати окреме скорочене вчення про основне фізико-географічне середовище та його найголовніших агентів. Звичайно, цей вступ є частиною фізичної географії спеціально складений для пізнання умов росту наших лісів. Але на такі географічні й топографічні координати треба зважати найперше вивчаючи природне рослинне вкриття, та ознайомлюючись з лісовими й іншими сільсько-господарськими культурами. Це, так би мовити, „condicio sine qua non“. Годі говорити про якесь рослинне вкриття, про його біологію, не зазначивши разом з тим, з якими основними фізико-географічними

умовами маємо діло. В одних умовах ліс швидко відновлюється і вегетативно й самосівом на залишеному в спокої ґрунті без будь-якої допомоги людини; в інших умовах трав'яне вкриття захоплює лісосіки й чинить завзятий опір лісовідновленню, в третіх умовах ріст лісу стає взагалі ненадійним, ба навіть цілком неможливим то що. Тому, кожна спроба скласти один загальний шаблон, генеральні плани, не то що для такої великої країни, як С.Р.С.Р., але навіть для самої України, напевно буде марна. Отже, величезна заслуга нашого видатного лісовода-новатора, небіжчика Г. Ф. Морозова, полягає в тому, що саме він поклав географію в основу лісництва й прагнув навчити лісоводів „мислити географічно“, найперше зважати на географічні й топографічні умови росту. На основі такого підходу до вчення про ліс й склалось його відоме вчення про типи лісових насаджень. Але звязуючи своє вчення з географічними моментами, Г. Ф., не зважаючи на це, в своїх курсах на початку не подавав вчення про фізико-географічне середовище. Він не склав карти, чи хоч-би схеми, де-б основні агенти лісотворення було розташовано в де-якому порядку, та де б яскраво виступали їхні можливі взаємосполучення. Від цього сталось те, що наш талановитий новатор, все-ж таки не дав загальної класифікаційної схеми і схеми (не кажучи вже про карту) поширення й розподілу різних типів лісів та лісових насаджень на просторі нашої батьківщини, а обмежився лише окремими дуже важливими й цінними для нас ескізами (головним чином про соснові ліси). Проте, він дав нам правильний напрямок. Розвиваючи цей напрямок, спільний чи рівнобіжний з напрямком найновішого вчення про рослинні суспільства, беручи генезу насаджень та вкриття взагалі, їх умови з різноманітними їхніми сполученнями й поширенням, так би мовити, за основу нашого курса, ми подаємо на початку вступ присвячений загальному оглядові основних кліматичних та ґрунтових факторів, їхнього значіння й поширення. Далі, в зв'язку з розглядом вище зазначених фізико-географічних факторів, вважаємо потрібним дати загальний огляд найголовніших асоціацій природнього рослинного вкриття. Огляд цей дасть нам змогу розчленити розпливчасті сполучення фізико-географічних факторів на особливі типи умов росту, що відповідають поширенню тієї чи іншої рослинної асоціації в зв'язку з її географічним і топографічним положенням. Середовище, як сума умов місцевих поверхневих утворень і природнє вкриття тісно пов'язані одно з одним, але через те, що асоціації вкриття різкіші й більш наочні, ніж комбінації факторів середовища, розчленяються на свої типи, в назві тієї чи іншої асоціації звичайно заховується й поняття про середовище, що її утворило. Тому має рацію другий типолог лісових насаджень А. Крюденер, коли подаючи профілі, що схематизують місцеві топографічні умови росту, об'єднує їх назвами „типів лісових насаджень (типи бора, субори, рамени, согри то що), незалежно від того, під яким (культурним чи природнім) вкриттям перебуває дане утворення.

Попириуючи й розпросторуючи схеми А. Крюденера за межі суцільної лісової області на терен лісостепу й лісотундри, ми зустрінемося в лісостепі з умовами лісостепових дібров, рідколісся, скруба (в Америці) ковили полинків і т. д., а в лісотундрі з умовами тайболи, каренги, сюзема тощо, і нареніті за межами лісової рослинності матимемо схеми поспіль нелісові. Для чого-ж це треба знати лісоводові? Потреба пізнання умов росту лісових насаджень ясна сама собою, а пізнання умов росту на просторах зайнятих або тих, що первісно були зайняті не лісовими суспільствами, для лісовода є важливе в тих випадках, коли буде ставитись питання про їх зарощення лісом (інтучне лісорозведення).

Ліс є найбільш могутнє рослинно-покровне (фіто-строматологічне) утворення, що саморідно захопило майже всі більш приступні й сприятливі для нього місцеповверхневі утворення. За межами колишніх лісових земель лісова рослинність знаходить для свого успішного росту й відновлення ті чи інші несприятливі умови що утворюють, здебільшого, основні фізико-географічні та топографічні фактори (підсоння, ґрунт). Ступінь несприятливості й доли участі кожного окремого з цих факторів в різних сполученнях середовища бувають різні. Як що ж ці сполучення (що в дійсності й буває) характеризуються наявним природнім вкриттям, тоді досить знати його асоціацію, щоб міркувати про ступінь придатності даного місцеповверхнього утворення під ту чи іншу культуру, зокрема, для залісіння одними чи другими лісовими породами. Як ось, в степах площі зайняті асоціацією типчака з тонконогом є більш лісопридатні, ніж місця поширення барвистого (або широколистяного) типце-ковилового степу. А ці останні менш несприятливі, за місця з чистим, а ще менш за місця з сірим типце-ковилковим степом. Виходить, загальний огляд типів найголовніших рослинних вкриттів, крім того, що дасть нам повніше уявлення про первісні покриви нашої країни, дозволяє нам міркувати про умови лісозростання не тільки в межах колишньої лісової області але й по-за її межами. І це важливо ще більш тому, що за межами колишніх первісно-лісових вкриттів, що в свій час, як відомо, насувались на степ та відвоювали в нього де-які певні площі й позиції, лежать місцево-поверхневі утворення, які ще не встигли природньо обліснитись (через опір лукоstepового покриву — дернини), але вже стали лісопридатними та цілком лісоприймальними.

Деяке знайомство з нелісовим вкриттям важливе для освіченого лісовода ще й через те, що особливо по окраїнах лісових теренів, між лісом і трав'яними суспільствами (між Schölz і Grasflur Шимпера, Lignosa і Prata швейцарських ботаніків) точиться запекла боротьба за територію. Отже, хоч ми, всупереч Шимперу, визнаємо ліс за дуже покрівля, як це вже згадано, що нарешті заповнює без втручання людини, всі приступні й придатні під нього місцеповверхневі утворення, але легкість цього захоплення, легкість зайняття лісом безліснених людиною площів, буває дуже різноманітна, тим трудніша,

чим менш сприятливі умови для лісу, чим вони більш відповідають умовам трав'яного вкриття. Відбувається тимчасове „залукування“ (ба навіть „застеління“) збезліснених просторів. Пасовиця худоби здебільшого цьому особливо допомагає. Отже, до циклу повертання рубання лісу вклинюється більш чи менш довгий термін тимчасового заповнення лісосіки трав'яною луковою рослинністю. З нею лісодоводі слід боротися, щоб скоротити мертвий (в його планах) період оновлення. Боротьба ця з різними компонентами трав'яного вкриття повинна бути різна (напр. з дуже розрослими заростями очеретника („вейника“) в порівнянні з заростями так званих м'яких бур'янів то що).

Щоб легше боротися з супротивником треба його знати.

ПЕРЕВІРЕНО 09 ЛИП 2018